

NÁRODNÍ STRATEGIE OTEVŘENÉHO
PŘÍSTUPU ČR K VĚDECKÝM INFORMACÍM
NA LÉTA 2017–2020

OBSAH

1 ÚVOD

2 ÚČEL A ZAMĚŘENÍ STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

3 DEFINICE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

3.1 Otevřený přístup k vědeckým publikacím

3.2 Otevřený přístup k výzkumným datům

4 CÍLOVÁ SKUPINA STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

4.1 Příjemci podpory VaVal

4.2 Poskytovatelé podpory VaVal

4.3 Správci vědeckých informací

4.4 Koncoví uživatelé

5 OTEVŘENÝ PŘÍSTUP K VĚDECKÝM INFORMACÍM Z HLEDISKA EKONOMICKÉHO A DALŠÍCH CELOPOLEČENSKÝCH ZÁJMŮ

6 PRINCIPY STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

7 EVROPSKÝ RÁMEC STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

8 ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO STAVU STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM V ČR

8.1 Strategie a implementace OA v ČR

8.2 Stav elektronické infrastruktury OA v ČR

8.3 Systém financování OA

8.4 Vzdělávání v OA/OA marketing

8.5 Právní ukotvení OA

8.6 Dlouhodobé uchování vědeckých informací

8.7 Mnohostranná spolupráce v oblasti OA

9 PRIORITY STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM V ČR

9.1 Podpora implementace strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím

9.2 Rozvoj elektronické infrastruktury OA

9.3 Systém financování OA

9.4 Vzdělávání v OA/OA marketing

9.5 Právní ukotvení OA

9.6 Dlouhodobé uchování vědeckých informací

9.7 Mnohostranná spolupráce v oblasti OA

10 LEGITIMNÍ OMEZENÍ OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

11 IMPLEMENTACE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

1 ÚVOD

Vážené dámy a pánové,

jsem velmi potěšen, že mohu představit dokument, jehož záměrem je podpora optimální cirkulace a transferu vědeckých znalostí.

Jako místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace, předseda Rady pro vědu, výzkum a inovace a předseda Rady vlády pro konkurenceschopnost a hospodářský růst považuji za svou prvořadou povinnost přispívat k rozvoji vědní politiky, k identifikaci a podpoře excelence ve vědě a k rozšiřování mezinárodní vědecké spolupráce.

Česká republika je země s vysoce rozvinutým průmyslem a vědeckou základnou se špičkovými centry pro výzkum a experimentální vývoj, která má velký potenciál poskytovat kvalitní vědecké výsledky na mezinárodní úrovni a přispívat ke kulturnímu dědictví Evropy zpřístupněním excelentních vědeckých výstupů v co nejširší míře.

Naším společným zájmem je poskytovat vědě podporu a na druhé straně zvýšit kvalitu a zlepšit přínos vědy a výzkumu k dlouhodobé prosperitě České republiky.

Věřím, že Národní strategie otevřeného přístupu ČR k vědeckým informacím na léta 2017–2020 povede k dalšímu rozvoji spolupráce a výměně informací v rámci ČR a přispěje k odborné diskusi i v celoevropském kontextu.

Přeji všem zúčastněným hodně zdarů při spolupráci.

Pavel Bělobrádek
místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace

2 ÚČEL A ZAMĚŘENÍ STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Otevřený přístup k vědeckým informacím patří k základním podmínkám rozvoje současné vědy. Dostupnost vědeckých informací zlepšuje veřejné služby a umožňuje rychlejší zavádění inovací a jejich ekonomicky efektivní využívání.

Aktivní kroky k prosazení otevřeného přístupu k vědeckým informacím činí vlády většiny vyspělých zemí světa stejně jako přední poskytovatelé podpory výzkumu a výzkumné instituce. Velkou pozornost otevřenému přístupu věnuje již více než 10 let i Evropská komise, která začlenila podporu otevřeného přístupu do podmínek 7. rámcového programu, programu Horizont 2020 a dalších aktivit.

V souladu s Doporučením Evropské komise ze 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování, v němž se členskými státy doporučuje definovat a zavést jasné strategie otevřeného přístupu k vědeckým publikacím a výzkumným datům, které jsou výsledkem projektů financovaných z veřejných prostředků, vydala Rada pro výzkum, vývoj a inovace dne 28. 2. 2014 doporučení „Otevřený přístup (Open Access) k publikovaným výsledkům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů“.

Dokument „Národní strategie otevřeného přístupu ČR k vědeckým informacím na léta 2017–2020“ (dále též „strategie“) navazuje na toto doporučení, plně respektuje závazné principy otevřeného přístupu k vědeckým informacím na úrovni EU a představuje nezbytný předpoklad plnohodnotného začlenění ČR do Evropského výzkumného prostoru. Je strategickým dokumentem, který zahajuje postupný proces implementace otevřeného přístupu k vědeckým informacím v ČR na národní úrovni. Slouží k vymezení základních postojů k dostupnosti vědeckých informací, deklaruje výhody a podporuje přínos výzkumu hrazeného z veřejných prostředků pro společnost. Strategie rozvíjí principy Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací na léta 2016–2020 a další národní dokumenty.

Struktura strategie je členěna v logickém rámci otevřeného přístupu. První část strategie slouží k vymezení a sjednocení základních pojmů. Formuluje koncept otevřeného přístupu k vědeckým informacím, jeho přínosy a cílovou skupinu. Následně jsou popsány principy otevřeného přístupu a evropský rámec, ze kterého strategie vychází. Druhá část strategie mapuje současný stav implementace otevřeného přístupu k vědeckým informacím v ČR a formuluje z nich vycházející priority, vize a jejich specifikace. Součástí strategie je i přehled výjimek z otevřeného přístupu a nastínění dalšího postupu.

3 DEFINICE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Otevřený přístup k výsledkům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů neboli Open Access (dále též „OA“ nebo „otevřený přístup“) znamená poskytnutí bezplatného a neomezeného online přístupu koncovému uživateli k vědeckým informacím s možností dalšího opakovaného využití těchto informací. Zajišťuje šíření vědy a výměnu poznatků, podporuje inovace a maximalizuje přínosy vědy za plného respektování právního řádu, zejména autorských práv a práv průmyslového vlastnictví. „Vědeckými informacemi“ se pro účel této strategie rozumí **vědecké publikace** a **výzkumná data**.

3.1 Otevřený přístup k vědeckým publikacím

Otevřený přístup k vědeckým publikacím zahrnuje recenzované vědecko-výzkumné časopisecké články a jejich rukopisné autorské verze, dále lze tímto způsobem zpřístupňovat konferenční příspěvky, monografie, články ve sbornících, jakož i publikace učebnicového a komentářového typu obsahující vědecké informace. Jedná se o bezplatný a neomezený online přístup k těmto informacím s oprávněním dalšího využití obsahu prostřednictvím tzv. veřejných licencí. Otevřené publikace mohou být distribuovány a využívány ve vědě, výuce a ve všech oblastech informační společnosti. Otevřený přístup k vědeckým publikacím se realizuje dvěma různými cestami – tzv. „zlatou“ a „zelenou“.

- **Zlatá cesta OA („Gold Open Access“)**

Zlatá cesta představuje publikování ve vědeckých recenzovaných časopisech s okamžitým otevřeným přístupem. Zlatý otevřený přístup znamená, že vydavatel, který vytváří konečnou publikovanou formu článku, dá tuto konečnou verzi volně k dispozici prostřednictvím internetu. Pro pokrytí nákladů na zveřejnění článku v otevřeně přístupném časopise však zpravidla vydavatel požaduje po autorovi úhradu poplatku (tzv. article processing charge, APC).¹ Platba spojená s publikováním se tedy přesouvá ze čtenářů, kteří jinak hradí tyto náklady v předplatném, na autory. Tyto poplatky obvykle hradí zaměstnavatel autora (např. univerzita, jiná výzkumná organizace), nebo subjekt financující výzkum (poskytovatel podpory na vědu, výzkum a inovace /VaVal/). V návaznosti na politiky povinného otevřeného přístupu začali komerční vydavatelé využívat hybridní model časopisu, který umožňuje otevřený přístup pouze k těm článkům, za které autoři zaplatí vydavatelem požadovaný poplatek (APC). V tomto případě nejde o otevřeně přístupné časopisy, nýbrž o otevřeně přístupné články. Ostatní články v takovém časopise jsou přístupné jen předplatitelům nebo po zaplacení přístupu k jednotlivým článkům. Nespornou výhodou zlaté cesty otevřeného přístupu je bezplatný online přístup k vědeckému článku ihned, tj. v době, kdy dochází k jeho publikování.

- **Zelená cesta OA (Green Open Access“)**

Zelená cesta představuje uložení článku ve verzi před recenzním řízením (pre-printu) nebo po recenzním řízení (post-printu) do otevřeného digitálního archivu – repozitáře. Autor publikuje svůj článek tradičním způsobem v časopise přístupném na základě předplatného, a to v takovém časopise, který nejlépe vyhovuje jeho potřebám. Autorskou verzi článku přitom uloží i do otevřeného repozitáře (tzv. auto-archivace). V závislosti na politice vydavatele

¹ Vycházejí však i otevřené časopisy, které tyto poplatky od autorů nevyžadují (vydávané univerzitami, vědeckými společnostmi či neziskovými organizacemi).

a/nebo poskytovatele finanční podpory na VaVal nebo autorovy instituce tak učiní před, po nebo během publikování. V souladu s podmínkami vydavatele obsaženými v licenční smlouvě uzavírané mezi autorem a vydavatelem bývá někdy otevřený přístup ke konečné verzi článku (obsahově shodné s publikovanou verzí) uložené v repozitáři zpožděn (o „období embarga“), aby vydavatel zachoval výhodu pro předplatitele časopisu². Odlišné podmínky jednotlivých vydavatelů se také mohou týkat verze článku, která může být autorem v repozitáři uložena³. Ten si tak musí počínat s opatrností, aby neporušil podmínky poskytovatele podpory ani vydavatele časopisu, který zvolil k publikaci svého článku.

3.2 Otevřený přístup k výzkumným datům

Otevřená výzkumná data jsou zejména data v digitální podobě pocházející z výzkumných projektů (z experimentů, šetření a měření, a to včetně tzv. metadat [dat, která poskytují informaci o jiných datech] a podrobností o zpracování dat) dostupná bez omezení online všem potenciálním uživatelům. Otevřený přístup k výzkumným datům zahrnuje možnost data volně používat, upravovat a sdílet kýmukoli k jakémukoli účelu.

Výzkumná data sdílená prostřednictvím otevřeného přístupu musí být úplná, snadno dostupná, strojově čitelná, používající standardy s volně dostupnou specifikací, zpřístupněná za jasně definovaných podmínek užití výzkumných dat s minimem omezení a dostupná uživatelům při vynaložení minima možných nákladů. Otevřený přístup k výzkumným datům bývá zpravidla realizován prostřednictvím elektronických datových repozitářů. Výzkumná data musí být zpřístupněna ve formě, která další využití umožní jak z hlediska technického, tak právního. Přístup, využití, reprodukce a šíření dat musí být bezplatné.

V evropském programu Horizont 2020 byl do července 2016 ve vztahu k výzkumným datům zaveden pilotní program otevřeného přístupu. Účastníci projektů, které byly součástí tohoto pilotního programu, poskytovali otevřený přístup k výzkumným datům včetně příslušných metadat prostřednictvím jimi zvoleného repozitáře. Nově se povinnost online bezplatného zpřístupňování vědeckých dat týká všech projektů zahájených na základě výzev vyhlášených v Horizontu 2020; tímto došlo k rozšíření pilotního programu OA k výzkumným datům na celý program Horizont 2020 a zdůraznění potřeby volně sdílet v projektech generována výzkumná data v co nejširší možné míře.

Zpřístupňována by měla být jak data, která sloužila jako podklad vědeckým publikacím, tak ostatní data, která v průběhu výzkumu vznikla. K výzkumným datům musí být poskytnuta oprávnění, která umožní dalším uživatelům je dále shromažďovat, využívat, reprodukovat či šířit. Daná oprávnění mohou vyplývat z některé z veřejných licencí k poskytovaným datům, resp. databázím⁴. Zároveň s výzkumnými daty jsou výzkumníci povinni poskytnout informace o nástrojích, pomocí nichž byla data zpracována, aby usnadnili cestu k jejich dalšímu využití. Vždy je možné z řady důvodů (kolize s ochranou osobních údajů, bezpečností, ochranou duševního vlastnictví atd.) určitá data

² Program Horizont 2020 upravuje období embarga následujícím způsobem – 6 měsíců u publikací z oblasti přírodních věd, techniky a medicíny a 12 měsíců u společenských a humanitních oborů – příjemci grantů Horizon 2020 tudíž musí zajistit, aby délka embarga upravena v příslušných licenčních smlouvách s vydavatelem nepřesahovala výše uvedené období embarga stanovené v pravidlech Horizontu 2020.

³ Vydavatel například může umožnit okamžité zveřejnění pre-printu s tím, že zveřejnění post-printu bude možné až po uplynutí stanoveného období embarga.

⁴ Více informací k užití veřejných licencí v kapitole 8.5.

neposkytovat, resp. se z této OA povinnosti vyvázat, a to bez vlivu na hodnocení projektu, a aniž by se příjemce grantu vystavoval jakýmkoli sankcím.

Pravidla Horizontu 2020 požadují od projektů poskytujících otevřený přístup k výzkumným datům tzv. „Data Management Plan“ (DMP), který popisuje životní cyklus správy dat v průběhu projektu. DMP má odpovědět na tyto základní otázky:

- jak bude s výzkumnými daty nakládáno v průběhu a po skončení projektu;
- jaká data budou v rámci projektu generována a následně sbírána a uchovávána;
- zda a případně jak budou tato data zpřístupňována pro ověření a znovuvyužití;
- jaká metodologie a standardy budou použity pro uložení dat;
- jak a kde budou data spravována a uchovávána⁵.

---

⁵ Průvodce otevřeným přístupem k výzkumným datům v Horizontu 2020 je dostupný zde: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

4 AKTÉŘI A CÍLOVÉ SKUPINY STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Úprava a podpora otevřeného přístupu k vědeckým informacím se dotýká jak vlastních aktérů celého procesu, jimiž jsou příjemci a poskytovatelé podpory VaVal a správci vědeckých informací, tak koncových uživatelů, tj. cílové skupiny v užším slova smyslu. Z volné dostupnosti informačních zdrojů těží jak jejich původci, tak uživatelé.

4.1 Příjemci podpory VaVal

4.1.1 Výzkumné instituce

Veřejné výzkumné instituce, např. Akademie věd ČR, resortní výzkumné ústavy a dále vysoké školy nebo soukromé výzkumné instituce mají zájem, aby výsledky jejich výzkumné činnosti získaly publicitu, byly maximálně viditelné, využitelné a měly větší dopad pro ostatní vědce, organizace nebo podniky a zvyšovaly tak prestiž a vliv organizace. Podporou otevřeného přístupu se výzkumné instituce hlásí k poslání sociálně zodpovědné instituce, která přispívá ke globální sumě znalostí a zároveň profituje ze své „viditelnosti a otevřenosti“ na webu. Volně přístupné vědecké informace v repozitářích poskytují instituci jednotnou, úplnou a snadno dostupnou výzkumnou kolekci a jsou prostředkem pro analýzu, správu a efektivnější hodnocení institucionálních výzkumných aktivit. Vystavením výzkumných výsledků prostřednictvím svých repozitářů, splňujících otevřené standardy, zvyšují instituce svoji přístupnost pomocí všeobecných (např. Google) nebo specializovaných (např. BASE⁶ /Bielefeld Academic Search Engine/, OpenAIRE) vyhledávacích nástrojů, které využívají obsah repozitářů.

4.1.2 Vědečtí a výzkumní pracovníci působící ve výzkumných institucích

Vědci, výzkumní i vývojoví pracovníci, studenti, doktorandi, aj., kteří jsou tvůrci vědeckých publikací a výzkumných dat, mají zájem na zveřejnění vědeckých informací ve formě otevřeného přístupu, který zvyšuje viditelnost, využívanost a vědecký dopad jejich publikovaných prací. Zároveň jsou i v pozici koncových uživatelů, kteří ke svému výzkumu využívají vědecké poznatky ostatních vědců. Rychlá výměna informací je pro některé vědní obory stěžejní. Rozsah výhod se různí v závislosti na vědeckých oblastech, ale vyskytuje se ve všech disciplínách.

4.2 Poskytovatelé podpory VaVal

Akademie věd ČR, Grantová agentura ČR, Technologická agentura ČR, Ministerstvo dopravy, Ministerstvo kultury, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra⁷ disponují prostředky z veřejných zdrojů a zodpovídají za to, jak jsou tyto prostředky využívány. Měli by usilovat o to, aby výsledky výzkumu byly snadno veřejně dostupné, pokud tomu nebrání jiné skutečnosti a podporovat tak větší transparentnost, návratnost a efektivitu vynaložených prostředků, což jim zpětně přinese zvýšení prestiže a možnost účinně monitorovat

⁶ <https://www.base-search.net/>

⁷ MO a MV mají vzhledem k zaměření jimi financovaného výzkumu a vývoje specifické postavení, pokud jde o OA.

investované finance. Jsou to právě poskytovatelé podpory VaVal, kteří svým přístupem k otevřenému publikování mohou výrazně urychlit přijetí otevřeného přístupu v rámci české vědecké komunity.

4.3 Správci vědeckých informací

4.3.1 Knihovny, archivy a muzea

Knihovny, archivy a muzea zajišťují v rámci otevřeného přístupu k vědeckým informacím uživatelům informační podporu a poskytují otevřené repozitáře pro ukládání a volné zpřístupňování vědeckých publikací a dat. Otevřený přístup přináší knihovnám, archivům a muzeím zvýšení prestiže a zvětšení uživatelské základny. Mají zájem budovat jejich systémy v souladu se standardy a postupy otevřené spolupráce – interoperability repozitářů – na jednotné kompatibilní platformě a naplnit tak svoji novou úlohu v rámci informační společnosti.

4.3.2 Správci repozitářů a Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací

Správci repozitářů (nejčastěji informační pracovníci knihoven) a Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací zajišťují zejména výběr a implementaci nástroje, definují parametry pro provoz datového katalogu, poskytují uživatelům podporu a sbírají podněty ke zlepšení. Starají se o využití všech dostupných technologií pro zprovoznění otevřeného přístupu k vědeckým informacím a jeho udržitelnost. Snahou je, aby jednotlivé repozitáře spolu komunikovaly a vytvářely přístupovou síť k publikovaným výsledkům. Jsou nástrojem pro správu informačního bohatství, poskytují větší kontrolu nad hospodařením se znalostmi, informují o autorských právech a intelektuálního vlastnictví k dílům. Jsou portfoliem výzkumných aktivit a strategickým marketingovým nástrojem. Repozitáře slouží i jako manažerský nástroj v rámci hodnocení výzkumných aktivit, měření využívání a dopadu výzkumných výstupů institucí a propagace výzkumných aktivit instituce.

4.3.3 Vydavatelé otevřených vědeckých časopisů a publikací

Vydavatelé otevřených vědeckých časopisů a publikací zajišťují v rámci otevřeného přístupu k vědeckým informacím svým čtenářům neomezený online přístup k literatuře, kterou vydávají. Tradiční vydavatelé přecházejí na nové obchodní modely a dnes již většina vydavatelů uplatňuje takové licenční strategie, které jsou rovněž vstřícnější vůči otevřeným repozitářům. Otevřený přístup přináší vydavatelům marketingový nástroj pro propagaci časopisu (prvním krokem může být zařazení časopisu do databáze DOAJ – mezinárodní databáze Directory of Open Access Journals⁸), zvětšení prestiže a čtenářské základny.

4.4 Koncoví uživatelé

Koncovými uživateli v užším významu jsou studenti, doktorandi, všichni vědečtí pracovníci, akademická obec, orgány státní správy všech úrovní, soukromý sektor a široká veřejnost. OA podporuje přirozený transfer poznatků mezi veřejným a soukromým sektorem a zlepšuje jejich spolupráci, která je v ČR na nízké úrovni. OA přináší koncovým uživatelům bezplatný otevřený přístup k novým poznatkům, informačním pramenům a výsledkům výzkumů, možnost využití nových poznatků pro inovace a zrychlenou výměnu vědeckých informací. Redukuje čas a investice potřebné k přípravě a zpřístupnění těchto materiálů a podporuje rozvoj on-line vzdělávání. Otevření přístupu ke znalostem, vytvářeným ve výzkumných institucích má potenciální přínosy pro celou společnost zvýšením přenosu znalostí, a tedy umožněním lepšího rozhodování, možných inovací a ekonomického růstu.

⁸ <https://doaj.org/>

5 OTEVŘENÝ PŘÍSTUP K VĚDECKÝM INFORMACÍM Z HLEDISKA EKONOMICKÉHO A DALŠÍCH CELOSPOLEČENSKÝCH ZÁJMŮ

Otevřený přístup k vědeckým informacím zrychluje výměnu vědeckých informací, rozšiřuje jejich dostupnost a viditelnost, zvyšuje informační dopad a zabraňuje duplicitám.

Otevřený přístup k vědeckým informacím vytváří příhodnější podmínky pro:

- **vyšší kvalitu výzkumu** (snadnější dostupností všech výsledků předchozího výzkumu);
- **vyšší efektivitu výzkumu** (redukcí duplicitního výzkumu a podporou spolupráce ve výzkumu);
- **otevřenost, transparentnost a kontrolovatelnost výzkumu** (otevřenou metodikou výzkumu, veřejnou dostupností a opakovaným využitím výzkumných dat, otevřeností vědecké komunikace);
- **inovace a ekonomický růst** (podporou rychlejšího vstupu inovativních produktů na trh);
- **povědomí o výzkumných institucích a jejich významu** (jejich plnou integrací do globálního rozvoje výzkumných aktivit; zpřístupňováním a globální dostupností sumy znalostí, inovací a dovedností vytvářených v dané zemi uživatelům – nejen vědcům, ale i široké veřejnosti a spotřebitelům);
- **intenzitu a efektivitu vazeb mezi veřejným výzkumem, podnikovou sférou a veřejnou správou** (transferem vědeckých informací);
- **rozvoj informační společnosti** (využíváním vědeckých informací získaných z vědeckých publikací a výzkumných dat ve všech oblastech veřejného i osobního života jednotlivci i celou společností);
- **lepší služby veřejné správy** (bezplatnou dostupností informací o výsledcích výzkumu financovaného z veřejných prostředků).

6 PRINCIPY STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Česká republika by měla při realizaci strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím postupovat v souladu se základními architektonickými principy definovanými hlavním architektem eGovernmentu pro oblast veřejné správy. Jedná se o:

- **dostupnost** (vědecké informace musí být dostupné především v elektronické podobě, v jakémkoliv čase, jakékoliv lokalitě, nediskriminačním a bezbariérovým způsobem);
- **použitelnost** (systém musí být navrhován s ohledem na potřeby uživatele tak, aby poskytované vědecké informace byly srozumitelné, jednotné a snadno a rychle použitelné);
- **důvěryhodnost** (systém musí být koncipován tak, aby uživatelé měli plnou důvěru k jeho fungování; služby by měly využívat jednotný důvěryhodný prostor pro vědce i koncové uživatele, systém i vědecké informace musí být spolehlivé, přesné, relevantní a aktuální);
- **transparentnost** (pořízení, rozvoj i provoz systému musí být vždy zajištěn transparentním způsobem; při tvorbě koncepčních materiálů musí být jejich součástí i principy zajištění zpětné vazby od veřejnosti a mechanismy jejího promítnutí do výsledné koncepce; služby musí být vždy koncipovány s ohledem na požadavek publikování vědeckých informací v adekvátním formátu);
- **bezpečnost** (elektronický systém musí zajistit adekvátní zabezpečení obsahu i přístupu k vědeckým informacím a službám samotným; poskytované elektronické služby musí být adekvátně chráněny před poškozením a zneužitím s ohledem na ochranu osobních údajů a utajovaných skutečností; elektronické služby musí být vždy koncipovány jako auditovatelné a pro tento účel musí vytvářet adekvátní auditní stopu);
- **spolupráce a sdílení** (služby by měly být navrhovány a budovány primárně na principu spolupráce a sdílení vědeckých informací a zdrojů, tj. navrhovány jako univerzální, sdílené, opakovatelně použitelné, bez omezujících vazeb na specifické agendy; nové služby by měly přednostně využívat existující stavební kameny a měly by být tvořeny ve vzájemné spolupráci odborných týmů napříč různými agendami);
- **udržitelnost** (systém a služby musí být vždy opodstatněné a navrhované jako dlouhodobě využitelné; nesmí fixovat pouze stávající podobu podporovaných procesů a pravidel, ale musí být koncipovány jako modulární, škálovatelné a parametrizovatelné; řešení musí být navržena pro efektivní údržbu a rozvoj, tj. musí být standardizovaná, rozšiřitelná, integrovatelná, upgradovatelná a podporovatelná i vlastními silami institucí);
- **technologická neutralita/kompatibilita** (systém a služby musí být koncipovány jako technologicky a platformově nezávislé na omezené skupině dodavatelů (vendor lock-in); služby musí být dostupné na všech běžně používaných platformách, na kvalitní a otevřené architektuře tak, aby bylo možné vyměňovat jednotlivé prvky řešení bez nutnosti měnit jejich okolí).

7 EVROPSKÝ RÁMEC STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Změny v oblasti šíření vědeckých informací, dané především rozvojem informačních a komunikačních technologií, vedly Evropskou komisi (EK) k zahájení aktivit k modernizaci vědecké komunikace již v roce 2004. EK podporuje otevřený přístup jako standardní způsob šíření výsledků veřejně financovaného výzkumu v Evropské unii. Otevřený oběh znalostí je jednou z pěti priorit Evropského výzkumného prostoru (European Research Area), tzv. ERA Priority 5.⁹ Otevřený přístup k vědeckým informacím je rovněž jedním ze základních prvků odpovědného výzkumu a inovací, na něž je kladen důraz v rámcovém programu Horizont 2020.

Hlavní evropské dokumenty pro národní strategii otevřeného přístupu ČR k vědeckým informacím:

- **Budapešťská Open Access iniciativa¹⁰** (2002), která vymezuje základní principy, zdůvodnění, strategie a postupy uplatňované při prosazování otevřeného přístupu k vědeckým informacím a vyzývá vědeckou komunitu k širokému zapojení;
- **Berlínská deklarace otevřeného přístupu ke znalostem v přírodních a humanitních vědách¹¹** (2003), která vyzývá výzkumné instituce a organizace k podpoře modelu otevřeného přístupu při šíření vědeckých poznatků a jejich využívání s co nejmenšími omezeními;
- **Principy OECD otevřeného přístupu k výzkumným údajům financovaným z veřejných zdrojů¹²** (2004);
- **Pravidla otevřeného přístupu Evropské výzkumné rady pro projekty 7. RP¹³** (2007, revidovaná v říjnu 2013 a poté v roce 2016 pro Horizont 2020);
- **Digitální agenda pro Evropu¹⁴** (2010), která definuje strategii otevřených dat pokrývající celý rozsah informací, jež jsou organizacemi veřejné správy v EU vytvářeny, shromažďovány a financovány;
- Pilotní iniciativa Evropské komise **Open Access Pilot v 7. rámcovém programu¹⁵** (2008), která zavedla povinnost on-line bezplatně zpřístupňovat vědecké publikace u vybraných projektů financovaných ze 7. RP;
- **Doporučení Evropské komise ze dne 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování¹⁶**, které představuje zásadní dokument pro členské státy EU; EK v tomto dokumentu doporučila členským státům vytvořit a zavést jasně definované národní strategie, které by měly podporovat a prosazovat otevřený přístup k publikacím a datům z výzkumu financovaného z veřejných prostředků; tyto národní strategie by měly vést k vytvoření a realizaci

⁹ <https://era.gv.at/object/document/1845>

¹⁰ <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>

¹¹ <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>

¹² <https://www.oecd.org/sti/sci-tech/38500813.pdf>

¹³ http://erc.europa.eu/sites/default/files/document/file/ERC_Open_Access_Guidelines-revised_2013.pdf

¹⁴ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R\(01\)&from=CS](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R(01)&from=CS)

¹⁵ http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-pilot_en.pdf

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H0417&from=CS>

strategií otevřeného přístupu stanovených poskytovateli finanční podpory na výzkum i ve výzkumných organizacích, a to koordinovaně na národní i evropské úrovni; v doporučení se uvádí, že otevřený přístup k publikacím by se měl rovněž stát obecnou zásadou u projektů financovaných rámcovými programy EU pro oblast výzkumu; otevřený přístup k vědeckým informacím je proto základním principem v rámcovém programu Horizont 2020 a je popsán v Nařízení o zavedení Horizontu 2020;

- Sdělení Evropské komise **Posílené partnerství Evropského výzkumného prostoru pro excelenci a růst**¹⁷ (2012), které definuje Evropský výzkumný prostor jako unifikovaný výzkumný prostor otevřený světu, založený na vnitřním trhu s volným pohybem výzkumníků, vědeckých znalostí a technologií; jednou z klíčových priorit k dosažení tohoto cíle je OA k vědeckým informacím;
- Sdělení Evropské komise **Cesta za lepším přístupem k vědeckým informacím: Jak zvýšit přínosy veřejných investic do výzkumu**¹⁸ (2012);
- **Pravidla otevřeného přístupu v programu Evropské Unie pro program Horizont 2020**¹⁹ (2013), která stanoví příjemcům grantů povinnost zajistit otevřený přístup k vědeckým publikacím (u vybraných projektů pilotně také k výzkumným datům) souvisejícím s projektovými výsledky;
- **Haagská deklarace o získávání vědomostí v digitálním věku**²⁰ (2013);
- **Výzkum a inovace jako zdroj růstu v budoucnu**²¹ (2014), která definuje evropskou strategii a programy EU pro výzkum, vývoj a inovace;
- **ERA ROADMAP 2015 – 2020**²² (2015), která identifikuje klíčové priority, jejichž implementace bude mít zásadní dopad na další rozvoj ERA; jednou ze šesti identifikovaných priorit je optimální cirkulace a transfer vědeckých znalostí, včetně prosazování Open Access k vědeckým informacím;
- Studie Max Planck Gesellschaft **Disrupting the subscription journals' business model for the necessary large-scale transformation to open access**²³ (2015), která analyzuje poměr nákladů na předplatné vědeckých časopisů vůči nákladům na APC (redakční zpracování článků) pro Německo, Francii a Británii a konstatuje dostatek finančních prostředků pro „přechod na Gold OA“;
- **Amsterdamská výzva k Open Science**²⁴ (2016);
- Závěry Rady Evropské unie **Přechod k systému otevřené vědy**²⁵ (2016), které podporují přechod k novému způsobu provádění výzkumu a vědy založenému na otevřenosti, datech velkého objemu a cloud computingu;

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0392&from=CS>

¹⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0401&from=CS>

¹⁹ http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/legal_basis/rules_participation/h2020-rules-participation_cs.pdf

²⁰ <http://thehaguedeclaration.com/the-hague-declaration-on-knowledge-discovery-in-the-digital-age/>

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2015:230:FULL&from=EN>

²² https://era.gv.at/object/document/1845/attach/ERA_Roadmap_st01208_en15.pdf

²³ <https://dx.doi.org/10.17617/1.3>

²⁴ <https://wiki.surfnet.nl/display/OSCF/Amsterdam+Call+for+Action+on+Open+Science>

²⁵ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9526-2016-INIT/cs/pdf>

8 ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO STAVU OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM V ČR

8.1 SOUČASNÝ STAV IMPLEMENTACE OA V ČR

8.1.1 Národní úroveň

V ČR převládá k otevřenému přístupu k vědeckým informacím zatím spíše rezervovaný postoj. ČR je jednou z mála zemí, která nemá národní strategii otevřeného přístupu ani směrnici, která by plány na rozvoj otevřeného přístupu k vědeckým informacím sjednocovala na národní úrovni. Ojedinelou snahou v minulosti byla reakce Rady pro výzkum, vývoj a inovace, která v souladu s Doporučením Evropské komise ze dne 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování, v němž se členským státům doporučuje definovat a zavést jasné strategie otevřeného přístupu k vědeckým publikacím a výzkumným datům, které jsou výsledkem projektů financovaných z veřejných prostředků, schválila na svém 291. zasedání dne 28. února 2014 Doporučení Rady k otevřenému přístupu (Open Access).²⁶ Součástí tohoto doporučení jsou požadavky týkající se:

- přijetí národní strategie otevřeného přístupu,
- podpory národní strategie otevřeného přístupu ze strany poskytovatelů finanční podpory v oblasti výzkumu a vývoje; poskytovatelé mají ve svých programech podporu OA vyžadovat;
- přijetí institucionálních strategií otevřeného přístupu výzkumnými organizacemi včetně podpory budování institucionálních repozitářů, podpory dlouhodobého uchování výzkumných dat a podpory zveřejňování výsledků výzkumu v otevřených časopisech nebo repozitářích výzkumnými pracovníky.

Důsledkem absence jednotné národní strategie OA jsou negativní dopady na konkurenceschopnost českého výzkumu způsobené omezenou dostupností výzkumných informací a zhoršenými podmínkami pro zapojování do mezinárodních projektů. Neexistence národní strategie OA oslabuje rovněž i pozici českých výzkumných organizací při vyjednávání jednotných podmínek autoarchivace, tj. ukládání elektronické verze textu vědecké práce po recenzním řízení (postprintu) nebo verze textu před recenzním řízením (preprintu) do digitálního repozitáře, s vydavatelem (např. vymezení maximální doby embarga, povolené verze k autoarchivaci apod.). Národní strategie OA zavádí přitom i státy, které jsou v mnoha ohledech blízké ČR. V roce 2015 se mezi ně podrobným dokumentem zařadilo také Slovinsko.

název země	existující národní strategie	počet repozitářů	počet otevřených časopisů
ČR	ne	15	99
Dánsko	ano	12	39
Německo	ano	181	414
Slovensko	ne	0	45
Slovinsko	ano	10	56

Porovnání ČR s vybranými státy, údaje z roku 2015 (v tabulce je uvedeno objektivní číslo vyjadřující počet repozitářů v daných zemích nezohledňující počet obyvatel či HDP na obyvatele dané země)

²⁶ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=708836>

8.1.2 Institucionální úroveň

Výraznější aktivity vyvíjené na podporu otevřeného přístupu je oproti tomu možné sledovat na institucionální úrovni. Mezinárodně uznávanou Berlínskou deklaraci o otevřeném přístupu ke znalostem v přírodních a humanitních vědách podepsalo za 13 let od jejího sepsání zatím 10 českých institucí²⁷. Českými signatáři Berlínské deklarace jsou:

- Grantová agentura ČR (2008)
- Akademie věd ČR (2008)
- Masarykova univerzita (2010)
- Asociace knihoven vysokých škol ČR (2012)
- Vysoká škola ekonomická v Praze (2012)
- Univerzita Karlova v Praze (2013)
- Výzkumný ústav komunikace v umění, o.p.s. (2013)
- Vysoké učení technické v Brně (2013)
- Západočeská univerzita v Plzni (2015)
- Národní technická knihovna (2015)

Institucionální podpora OA konkrétně spočívá v založení institucionálního repozitáře, vhodné propagaci, podpoře autorů v autoarchivaci, propojení repozitáře s IS VaVal, přijetí směrnice/strategie o ukládání vydavatelské verze článku, propagaci prestižních OA časopisů pro jednotlivé obory a vytváření fondu pro zlatý OA.

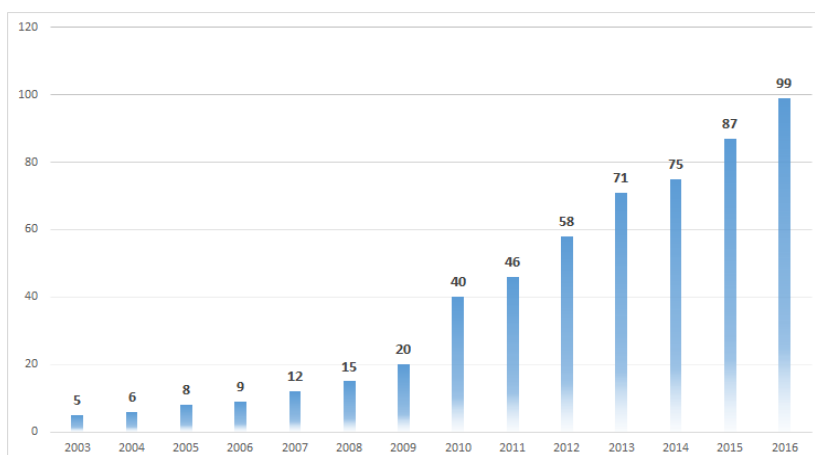
Lídry otevřeného přístupu v ČR jsou Akademie věd ČR a vysoké školy, ale jen na některých z nich je OA koncepčně a interně podchycen směrnicí či jiným dokumentem. Interní směrnici nebo jiný dokument regulující strategii otevřeného přístupu na dané instituci existuje na Akademii věd ČR (AV ČR), Vysoké škole chemicko-technologické (VŠCHT), Masarykově univerzitě (MU), Univerzitě Pardubice (UPCE), Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně (UTB), Vysoké škole báňské – Technické univerzitě Ostrava (VŠB-TUO) a Vysokém učení technickém v Brně (VUT). Na AV ČR, MU a VUT jde pouze o strategii doporučujícího charakteru, na ostatních univerzitách jsou strategie závazné.

Poskytovatelé podpory VaVal v současné době ve svých podmínkách nestanovují povinnost publikovat výstupy z podpořených projektů v režimu OA.

Vydavateli odborných a vědeckých časopisů jsou v českých podmínkách zejména univerzity, výzkumné a neziskové instituce. Jedním z hlavních důvodů absence komerčních subjektů vydávajících odborná periodika je malý domácí trh odběratelů, silná konkurence v podobě velkých zahraničních nakladatelských domů (např. Elsevier, Springer Wiley) a systém hodnocení vědy a výzkumu, který upřednostňuje mezinárodně uznávané časopisy s vysokým impact faktorem („IF“ – průměrný počet citací, kterého v daném období docílil průměrně citovaný článek v daném vědeckém či odborném časopisu).

²⁷ www.openaccess.cz

Dle mezinárodní databáze Directory of Open Access Journals (DOAJ) je v ČR vydáváno 99 otevřených časopisů, z nichž 11 požaduje poplatky za publikování článku. Třetina zaregistrovaných časopisů vydává články pod nejvolnější veřejnou licencí Creative Commons – „Uvedte původ“ CC-BY (angl. Creative Commons Attribution CC-BY).

Vývoj počtu zaregistrovaných českých časopisů v DOAJ v čase, údaje z roku 2015

Z hlediska otevřených výzkumných dat je situace v počátcích. V některých oborech a oblastech výzkumu ovšem již nyní dochází k systematickému sběru a zpřístupňování dat (viz. např. výzkumné infrastruktury Český sociálněvědní datový archiv²⁸, Centrum jazykové výzkumné infrastruktury LINDAT/CLARIN²⁹ a další). Čeští vědci se účastní řady mezinárodních výzkumných programů a v jejich rámci přispívají k vytváření množství veřejně přístupných databází. V neposlední řadě se ČR účastní projektů prioritních výzkumných infrastruktur v Evropském výzkumném prostoru (např. BBMRI ERIC, CESSDA, CLARIN ERIC, ELIXIR³⁰ a řada dalších), k jejichž cílům patří posílení otevřeného přístupu k datům a které též přispívají k vytváření podmínek pro realizaci pilotního programu OA k datům v H2020.

8.2 STAV ELEKTRONICKÉ INFRASTRUKTURY OA V ČR

Elektronický systém České republiky pro ukládání, zpracovávání a využívání vědeckých informací a dat financovaných z veřejných zdrojů je fragmentovaný, elektronická infrastruktura na národní a institucionální úrovni není kompatibilní, chybí propojení a jednotná platforma. Chybí rovněž propojení s elektronickou infrastrukturou na mezinárodní úrovni, a to jak v oblasti technického řešení, tak v oblasti standardů publikování. Ačkoli není využívání otevřeného přístupu příliš rozšířeno, knihovnici a další organizace jsou technologicky i metodologicky připraveni na budování repozitářů na českých akademických a vědeckých institucích.

²⁸ <http://archiv.soc.cas.cz/>

²⁹ <https://lindat.mff.cuni.cz/cs/>

³⁰ <http://www.bbmri-eric.eu/>

<http://cessda.net/>

<https://www.clarin.eu/>

<https://www.elixir-europe.org/>

8.2.1 Národní úroveň

Česká republika má k dispozici Informační systém výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (IS VaVal), který je informačním systémem veřejné správy zajišťujícím jednotnou formu shromažďování, zpracování, poskytování a využívání údajů o výzkumu, vývoji a inovacích podporovaných z veřejných prostředků a dalších údajů za podmínek stanovených zákonem č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Správcem je Rada pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI), provozovatelem Úřad vlády.

Účelem IS VaVal je poskytovat informace o výzkumu, vývoji a inovacích podporovaných z veřejných prostředků veřejnosti a poskytovatelům (viz § 30 odst. 2 zák. č. 130/2002 Sb.).

Kromě požadavků na zlepšení funkcionality³¹ je vhodné řešit i kompatibilitu a propojení IS VaVal s institucionálními repozitáři v ČR v návaznosti na informační struktury EU.

8.2.2 Institucionální úroveň

Na institucionální úrovni provozují knihovny, vysoké školy, veřejné výzkumné instituce ad. své vlastní více či méně rozvinuté repozitáře (digitální archivy), kde koncový uživatel nalezne potřebné informace. Důraz se klade na repozitář jako službu a na její přínos pro uživatele.

V České republice jsou provozovány tyto druhy repozitářů:

- **institucionální** (repozitář jednoho subjektu, např. digitální knihovna Univerzity Pardubice nebo VŠB-TU Ostrava, který obsahuje zejména vědecké výstupy dané instituce; toto je převládající forma repozitářů v českém prostředí);
- **oborové** (repozitář zaměřený na jednu vědeckou disciplínu, do něhož mohou přispívat autoři z více institucí a jež se stává centrem komunikace pro společenství v daném oboru; do této kategorie patří např. systém Digitální matematické knihovny – Czech Digital Mathematics Library³², neboli DML-CZ – na jehož vzniku se podílel Matematický ústav AV ČR, Knihovny AV ČR, Matematicko-fyzikální fakulty UK, Fakulta informatiky MU a Ústav výpočetní techniky MU; nabízí jednotný přístup k nejdůležitější matematické literatuře);
- **víceoborové** (repozitář, který je určen pro více zapojených institucí; z českých služeb do této kategorie spadá např. repozitář lingvistických dat a nástrojů LINDAT/ CLARIN Centra jazykové výzkumné infrastruktury, který poskytuje nástroje a data užívaná ve výzkumu v oblasti lingvistiky a dalších souvisejících oblastech; partnery jsou Ústav formální a aplikované lingvistiky, Univerzity Karlovy, Katedra kybernetiky, Západočeská univerzita, Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR a Centrum zpracování přirozeného jazyka, Masarykova univerzita);
- **ostatní** (do kategorie ostatní se řadí např. Národní úložiště šedé literatury, tzv. NUŠL³³, poskytované Národní technickou knihovnou, které poskytuje literaturu, jež není publikována obvyklým způsobem a není proto dostupná na běžném trhu – např. diplomové a dizertační práce apod.).

³¹ Strategie rozvoje IS VaVal.

³² <http://www.dml.cz/>

³³ <http://nusl.techlib.cz/>

8.2.3 Kompatibilita elektronické infrastruktury OA ČR s mezinárodní infrastrukturou

Aby repozitáře nebyly pouze izolovanými zásobárnami obsahu a metadat, zapojují se do struktur, a to buď aktivně (např. projekt OpenAIRE), nebo zapojení díky své otevřenosti a interoperabilitě pasivně umožňují (v ČR např. metarepozitář NUŠL).

Ačkoliv Evropská komise podporuje budování informační, technologické a komunikační infrastruktury usnadňující sdílení a opětovné využívání vědeckých výsledků v rámci Evropy, má elektronická OA infrastruktura v ČR zatím v oblasti jednotného propojení a kompatibility s EU infrastrukturou značné rezervy a jen některé institucionální repozitáře jsou s evropským systémem interoperabilní (alespoň v nějaké formě je OpenAIRE přizpůsoben např. systém DSpace na VŠB-TUO, repozitář AV ČR – ASEP, Digitální knihovna Univerzity Pardubice, Digitální knihovna VUT v Brně, repozitář LINDAT/CLARIN na MFF UK nebo Univerzitní repozitář Masarykovy univerzity a další).

8.3 FINANCOVÁNÍ OA

Financování otevřeného přístupu je v ČR zajišťováno několika způsoby:

- z autorských poplatků (vydavatel vyžaduje zaplacení poplatku za publikování článku v časopisu, provoz periodika je pak z poplatků financován);
- komunitním financováním (financování provozu z členských poplatků konkrétní vědecké komunity; členy komunity mohou být vědci i čtenáři jejich publikací);
- fundraisingem a dárcovstvím (financování formou programů a kampaní, jejichž cílem je získat podporu formou daru od individuálních osob nebo společností);
- interním financováním (financování z prostředků instituce, která je zaštitila, obvykle i v rámci podpory publikační činnosti instituce jako součásti vědecko-výzkumné činnosti);
- externím financováním:
  - sponzoringem (financování z prostředků jiné instituce obvykle výměnou za publicitu dárcovské organizace na webových stránkách časopisu /banner, logo, krátká zpráva/, nebo prostřednictvím jiných forem komunikace);
  - granty/dotacemi (financování formou zajištění dotace pro provoz buď z veřejných finančních prostředků, nebo soukromého sektoru, obvykle se jedná o časově omezenou podporu rozvojových projektů); na financování OA formou grantů se v České republice podílejí prostředky:
    - z národních zdrojů (veřejné zdroje ze státního rozpočtu nebo územně samosprávných celků);
    - z fondů Evropské unie (program Horizont 2020; operační programy/strukturální fondy EU);
    - z mezinárodních programů, realizovaných a financovaných ze zdrojů mimo EU;
    - z komerční sféry a soukromých zdrojů;
    - kombinující různé výše uvedené zdroje.

Finanční náklady OA, zisky vydavatelů ani výdaje autorů nejsou v současné době v ČR centrálně koordinovány, monitorovány ani vyhodnocovány, uplatňují se všechny výše uvedené způsoby financování, ale není zmapována forma ani četnost využití.

V programu Horizont 2020 je v rámci financování OA pamatováno i na náklady, související se správou projektem generovaných dat.

8.3.1 Národní zdroje ČR

Ze strany státu se v ČR uskutečňuje financování OA buď formou účelové podpory grantového nebo programového projektu, nebo v rámci institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumných organizací. Některé výzkumné instituce se snaží přechod na otevřené publikování podporovat zřizováním vlastních vnitřních fondů, u nichž mohou autoři žádat o dotaci na proplacení publikačních poplatků (APC). Jedná se o financování OA z veřejných zdrojů, tzv. fondů na podporu publikování v OA, ze kterých je možné uhradit publikační poplatky spojené s vydáním článku v plně otevřeném časopise, případně také v hybridním časopise. Fond obvykle spravuje knihovna dané výzkumné instituce. Interní grantové agentury vysokých škol či jejich fakult poskytují finance vyčleněné rozpočtem konkrétní organizace na podporu projektů vlastních studentů či zaměstnanců. V současné době existuje uvedený fond, který má za cíl podpořit publikování v režimu Gold Open Access, například na VŠCHT Praha a VUT v Brně. V minulosti fond na podporu Gold Open Access (do výše 25 tis. Kč za článek) provozovala i Akademie věd ČR (resp. Knihovna AV ČR). Tato podpora byla ale v roce 2014 zrušena.

8.3.2 Zdroje z fondů EU

V programovém období 2014–2020 představují hlavní nástroje čerpání prostředků na rozvoj vědy a výzkumu Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost a Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání. Snaha EU postupně zavést OA do Evropského výzkumného prostoru se odráží především v programu Horizont 2020, z něhož lze financovat APC vynaložené v průběhu trvání projektů. V projektech podpořených z Horizontu 2020 je otevřený přístup k recenzovaným vědeckým publikacím souvisejícím s projektovými výsledky již povinný.

8.3.3 Zdroje z programů mimo EU

Vědecko-výzkumné aktivity včetně OA lze v ČR kromě národních zdrojů a prostředků z Evropské unie financovat i z mezinárodních programů mimo EU, pokud jsou z nich financováni čeští vědečtí pracovníci. Finanční zdroje z programů zemí mimo EU mohou být například čerpány z fondů provozovaných univerzitami, výzkumným centry, poskytovateli grantů nebo vládními agenturami. Příklad takového mezinárodního fondu je Fond University of California, Berkeley, který má program Berkeley Research Impact Initiative pro akademické pracovníky, postdoktorandy i studenty. Z fondu se hradí například poplatky za publikování v OA časopisech (max. 3 tis. dolarů za článek).

8.4 VZDĚLÁVÁNÍ V OA/OA MARKETING

K větší propagaci otevřeného přístupu k vědeckým informacím došlo v ČR až v roce 2010, kdy se do mezinárodní akce Open Access Week poprvé zapojily také české akademické knihovny, a vytvořila se aktivní skupina rozvíjející aktivity v rámci ČR. Akce propagující principy otevřeného přístupu na globální úrovni si klade několik základních cílů:

- zvýšit povědomí o výhodách otevřeného přístupu;
- propagovat prosazení otevřeného přístupu jako efektivní cesty vědecké komunikace;
- vzájemně sdílet zkušenosti s propagací otevřeného přístupu a s prosazováním strategií otevřeného přístupu a provozováním otevřených repozitářů a otevřených časopisů;
- zapojit širší okruh účastníků, např. studentů – budoucích autorů vědeckých článků.

Formy propagace otevřeného přístupu k vědeckým informacím se dělí do tří hlavních skupin:

- online propagace (informace o otevřeném přístupu na internetu, např. webové stránky institucí, internetová stránka otevřeného přístupu www.openaccess.cz nebo www.vimkdepublikuji.cz, otevřené skupiny na sociálních sítích);
- propagace prostřednictvím tradičních tištěných médií (plakáty, letáky, brožury, placky a jiné tištěné materiály);
- klasická podpora OA v systému vzdělávání (hlavní propagační akce, např. školení, workshopy, semináře, přednášky, kongresy a konference; klasické vzdělávání v OA je zatím zaměřeno zejména na perspektivní cílovou skupinu, tj. na studenty PhD programů a mladé vědce, popř. vědecké pracovníky; iniciativy na podporu OA a akce typu Open Access Week jsou zaměřeny na akademickou obec, vedení univerzit, vědecké a výzkumné pracovníky, doktorandy, mladé vědce a „opinion leaders“).

EK doporučuje ve svých dokumentech podpořit vzdělávání datových odborníků a obecně zvyšovat OA povědomí. Kromě vzdělávání odborného personálu navrhuje zahrnutí tématu OA do osnov univerzitních programů. Ke klíčovým aspektům problematiky OA k výzkumným datům patří zlepšování dovedností a praxe managementu dat a celkové posilování kultury sdílení výzkumných dat.

8.5 PRÁVNÍ UKOTVENÍ OA

Účelem uložení vědeckých informací³⁴ do repozitářů je jejich následné bezplatné on-line zveřejnění tak, aby byl k těmto vědeckým informacím umožněn přístup komukoliv. Z právního hlediska je důležité, aby koncový uživatel měl co nejvíce možností nakládat s vědeckými informacemi, k nimž se prostřednictvím repozitářů dostane. K tomuto účelu **slouží** použití vhodných veřejných licencí, tedy licencování za určitých veřejně dostupných licenčních podmínek, jako například Creative Commons (CC). Takový způsob licencování není popřením klasického pojetí autorského práva, jde pouze o specifický způsob kontraktace (licence je upravena v §§ 2358 – 2389 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Z pohledu OA je ideální použití licence CC-BY (Creative Commons 4.0 – Uvedte původ), a to jak pro vědecké publikace, tak i pro licencování databází. CC-BY umožňuje koncovému uživateli vědecké informace dále např. sdílet, upravovat, komerčně i nekomerčně užívat, a to za podmínky označení původu vědeckých informací.

Rozhodnou-li se autoři, resp. vykonavatelé autorských majetkových práv, publikovat v tradičních časopisech založených na předplatném (Green OA), musí v předmětných licenčních smlouvách vyjednat s vydavatelem poskytnutí pouze takových práv, jež jsou nezbytná pro publikování daného vědeckého článku a nejsou v rozporu s principy OA. V kontextu OA je proto důležité sledovat v těchto smlouvách např. délku embargoční lhůty (která může být delší, než je embargoční lhůta stanovena poskytovatelem podpory VaVal pro OA publikování o výstupech projektu financovaného poskytovatelem) a umožnění ukládat a zveřejňovat (resp. zpřístupňovat) v repozitáři post-print nebo

³⁴ Z právního hlediska pod termínem vědecké informace rozumíme především předměty chráněné autorským právem (zejména recenzované vědecké články jako autorská díla) a předměty chráněné právem pořizovatele databáze (zejména soubory výzkumných dat jako databáze); pro účely zjednodušení této kapitoly je ale nadále používán termín vědecké informace.

vydavatelskou verzí publikovaného vědeckého článku (což je častá podmínka poskytovatelů podpory VaVal).

V případě publikování v otevřených časopisech (Gold OA) je článek zveřejňován obvykle pod licencí CC-BY, čímž je zajištěn nejširší možný otevřený přístup k vědeckým informacím; autor v tomto případě buď uděluje vydavateli licenci (CC), který pak článek zveřejní ve svém otevřeném časopise obvykle pod licencí CC-BY, nebo vydavatel poskytuje platformu pro OA zveřejňování článků a autor s tímto způsobem zveřejnění souhlasí.

Autorská práva osobnostní nejsou publikováním v systému OA dotčena, neboť způsoby publikace (tradiční časopisy založené na předplatném vs. OA časopisy) do osobnostních autorských práv nezasahují vůbec, vždy je ale třeba uvádět údaje o autorovi díla. Zvažovat je nutné vztah k právům vztahujícím se k ochraně průmyslového vlastnictví účastníků společně prováděných činností ve VaVal, zpravidla projektů aplikovaného výzkumu; v těchto případech ale rozhodnutí o ochraně výsledků právy průmyslového vlastnictví (např. formou podání přihlášky vynálezu) standardně předchází rozhodnutí o publikování o výsledcích a tudíž předchází i samotnému OA publikování.

Samostatnou otázkou jsou výsledky výzkumu v oblasti obrany a bezpečnosti, kde se nakládání s výsledky řídí zvláštními právními předpisy a zveřejnění v OA je předem vyloučeno.

8.6 DLOUHODOBÉ UCHOVÁVÁNÍ VĚDECKÝCH INFORMACÍ

Dlouhodobé uchovávání vědeckých informací je jedním z ústředních problémů informační společnosti, která potřebuje rychle rostoucí a stále dynamičtější dodávku informací. Digitální data jsou nestabilní vzhledem k rychle se měnícímu hardwaru i softwaru a omezené životnosti paměťových médií. Informace je přitom třeba uchovávat, aby zůstaly čitelné a použitelné i v budoucnosti. S touto výzvou přišlo sdělení „i2010: digitální knihovny“ ve vztahu k evropskému kulturnímu dědictví v digitální podobě. Otázka uchovávání se zejména týká publikací a údajů z výzkumu. V případě výzkumných dat je navíc potřeba zajistit nezbytnou míru kvality dat i metadat pro účely jejich opakovaného využití ve vědeckém výzkumu v souladu se standardy příslušných vědních oborů. Uchovávání dat z výzkumu je zároveň klíčové pro zajištění výsledovatelosti a opakovatelnosti pokusů.

Evropská unie si na jedné straně uvědomuje problém udržitelnosti financování, na straně druhé zásadně podporuje uchovávání vědeckých informací. Ve svých dokumentech doporučuje systematicky propojovat vnitrostátní a evropské iniciativy dlouhodobého uchovávání a zavádět či posilovat vlastní strategie dlouhodobého uchovávání vědeckých informací členských států.

V ČR stejně jako v jiných státech byly tradičně za dlouhodobé uchovávání vědeckých informací odpovědné knihovny, zejména národní knihovny uchovávající povinné výtisky. Objem výsledků výzkumu stejně jako technologický pokrok roste ohromným tempem a je potřeba uchovávání vědeckých informací přizpůsobit přechodu do digitálního prostředí. V současné době neexistuje v ČR strategie dlouhodobého uchovávání vědeckých informací, ačkoliv ostatní vyspělé státy s tvorbou a implementací vlastních strategií dlouhodobého uchovávání vědeckých informací již začínají. Problematika uchovávání informací je oblastí se značným tržním potenciálem (např. úložní služby),

ve které si ČR nemůže dovolit zaostávat. V současné době v ČR existuje například LTP (Long Term Preservation) úložiště v Národní knihovně ČR, které spoluvytváří a naplňuje koncepční rozvoj systému pro dlouhodobou ochranu digitálních dat. Dalším českým projektem, který má za cíl vytvořit open-source LTP systém pro české knihovny a doplnit ho metodikami pro dlouhodobou ochranu dat, je ArcLib, podpořený z programu Ministerstva kultury ČR NAKI II (projekt poběží do roku 2020).

V rámci řešení problematiky uchovávání je třeba začít řešit základní organizační otázky, jako např.:

- kdo je odpovědný za uchovávání údajů z výzkumu a za potřebný software a hardware;
- jakou roli v této věci hrají výzkumné organizace a knihovny;
- podle jakých kritérií by se měl vybírat materiál určený k dlouhodobému uchovávání,
- jaký je koncept uchovávání.

8.7 MNOHOSTRANNÁ SPOLUPRÁCE V OBLASTI OA

8.7.1 Spolupráce na národní úrovni

V ČR zasedá Pracovní skupina k otevřenému přístupu k vědeckým informacím při Technologickém centru AV ČR. V pracovní skupině jsou zástupci příjemců a poskytovatelů podpory VaVal, správců informačních systémů i akademické obce a veřejnosti. Pracovní skupina iniciuje dialog na národní úrovni o tom, jak podporovat otevřený přístup k vědeckým informacím a jejich uchovávání. Současně jsou organizovány konference, přednášky a semináře, jejichž snahou je rozprout mezi vědci dialog na téma otevřeného přístupu k vědeckým informacím a získat zpětnou vazbu v oblasti volného zpřístupňování vědeckých výsledků. V provozu jsou i internetové stránky <http://www.openaccess.cz>, spravované knihovnickou komunitou, které informačně pokrývají OA.

V ČR je připravován projekt Národního centra CzechELib pro pořizování, správu a využívání elektronických informačních zdrojů (časopisů, knih, databází, aj.). Cílem projektu CzechELib je vytvořit centrum, které bude obstarávat nákup a zpřístupnění klíčových elektronických informačních zdrojů pro celou oblast vědy, výzkumu a vzdělávání. Smyslem tohoto projektu je vytvořit prostředí, ve kterém mají výzkumníci podporu ve všech fázích výzkumného cyklu. Jde tedy nejen o obstarání informačních zdrojů, ale i o podporu jejich snadné a přehledné dostupnosti, podporu při publikování (kde publikovat s ohledem na impakt, volný přístup, aj.), uchovávání publikačních výstupů i dat v centrálním repozitáři s odstupňovaným zabezpečeným přístupem, vyhodnocení možností spolupráce na národní i mezinárodní úrovni a další služby. Na přípravě národního centra CzechELib spolupracuje Národní technická knihovna spolu s týmem expertů zastupujících budoucí hlavní uživatele - veřejné vysoké školy, ústavy Akademie věd ČR, knihovny a další. Projekt je připravován jako Individuální systémový projekt v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj, vzdělávání v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

8.7.2 Spolupráce na mezinárodní úrovni

ČR dokáže maximalizovat vysokou úroveň své vědecké základny a inovativních odvětví pouze tehdy, pokud se otevře mezinárodní spolupráci. Ta může probíhat i na nevládní úrovni. Jednotlivé výzkumné organizace se zapojují do mezinárodních aktivit individuálně. Jedná se zejména o účast na mezinárodních konferencích, spolupráci s mezinárodními vědeckými organizacemi, nevládními organizacemi, spolupráce v rámci dvoustranných dohod a účast v rámcových programech EU.

Jedním z příkladů mezinárodní spolupráce je Iniciativa OA2020 – The Initiative for the large-scale transition to open access³⁵, se kterou přišla Max Planck Gesellschaft, a která si klade za cíl transformaci modelu vydávání vědeckých časopisů z modelu předplatného (subscription-based model) na model plateb za zpracování článku (APC-based model). V rámci této iniciativy vznikla OA2020 Roadmap („OA 2020 cestovní mapa“), která navrhuje scénář přechodu na Gold Open Access.

ČR (prostřednictvím VŠB–TUO) participuje v projektu OpenAIRE, jehož cílem je vybudování infrastruktury a podpory pro otevřený přístup k výsledkům vědeckých projektů financovaných z prostředků Evropské unie.

V rámci programu Horizont 2020 doporučila EK zřizovat ve všech zemích EU národní referenční kontakty s cílem podporovat a koordinovat vytváření OA strategií. V ČR na národní úrovni funguje Národní referenční kontakt při Technologickém centru AV ČR.

---

³⁵ <https://oa2020.org/>

9 PRIORITY STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM V ČR

9.1 PODPORA IMPLEMENTACE STRATEGIE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

9.1.1 Otevřený přístup k vědeckým publikacím

Vize: Bezplatný on-line přístup k publikovaným výstupům projektů financovaných z veřejných zdrojů a jejich opětovné využívání.

Specifikace: Otevřené publikování, a to bez navyšování rozpočtu i administrativní zátěže na straně poskytovatele i příjemce, by mělo být vyžadováno u všech příjemců podpory VaVal. Otevřený přístup bude preferován u recenzovaných vědeckých článků, jiné typy vědeckých publikací budou otevřeně zpřístupňovány dle uvážení autora. Na jeho rozhodnutí bude ponechána rovněž konkrétní volba formy otevřeného přístupu (zelená ani zlatá nebude a priori preferována).

9.1.2 Otevřený přístup k výzkumným datům

Vize: Bezplatný on-line přístup k výzkumným datům, které jsou výstupem projektů financovaných z veřejných zdrojů a jejich opětovné využívání.

Specifikace: Nedílnou součástí projektových výzkumných záměrů bude plán zveřejnění výzkumných dat tak, aby vědecké společenství mohlo opakovaně používat obrovské množství dat, které výzkum financovaný z veřejných prostředků generuje. K implementaci otevřeného přístupu k výzkumným datům lze uvažovat o využití repozitářů na úrovni národní e-infrastruktury pro vědu a výzkum (takto budovaná expertní centra v rámci národní e-infrastruktury pro vědu a výzkum budou garantovat potřebnou propustnost, dostupnost, bezpečnost a případně i důvěrnost dat na profesionální úrovni). Klíčovým aspektem je rovněž dlouhodobé zachování hodnoty a využitelnosti dat pro vědecký výzkum v souladu se standardy příslušných vědních oborů.

9.2 ROZVOJ ELEKTRONICKÉ INFRASTRUKTURY OA

Vize: Národní elektronická infrastruktura pro otevřený přístup k vědeckým publikacím a výzkumným datům, kompatibilní uvnitř ČR i s evropskými a mezinárodními OA infrastrukturami, tj. maximální možné propojení existujících repozitářů, databází pro výzkum a infrastruktur uvnitř i navenek ČR.

Specifikace: Národní elektronická infrastruktura by měla zajistit prostředí k ukládání, sdílení a opětovnému využití informací velkého rozsahu a katalogizovat všechny vědecké informace na jednom centrálním místě tak, aby byla odstraněna současná roztržitost informačních systémů OA v ČR. Výstupy veřejně financovaného výzkumu musí být k dispozici ve společné výzkumné databázi/výzkumném portálu – IS VaVal, případně v institucionálních repozitářích s touto databází propojených, který bude plně kompatibilní s elektronickými infrastrukturami členských států EU (je třeba mj. zabezpečit, aby všechny systémy byly v souladu s národními i mezinárodními požadavky na interoperabilitu). Mělo by tedy docházet k postupnému propojování existujících repozitářů, databází pro výzkum a infrastruktur s IS VaVal.

9.3 FINANCOVÁNÍ OA

Vize: Systém trvalého financování národní infrastruktury pro otevřený přístup k vědeckým informacím z veřejných prostředků vhodně doplněný finančními prostředky z fondů EU, mezinárodních programů mimo EU i soukromých zdrojů.

Specifikace: Podmínkou dlouhodobého koncepčního rozvoje OA bude vytvořit jasná a stabilní pravidla pro rozdělování institucionální podpory OA. Pro dlouhodobou udržitelnost systému financování bude nutné efektivně propojit jednotlivé druhy finančních zdrojů a veškeré výdaje na OA transparentně monitorovat, koordinovat a vyhodnocovat.

9.4 VZDĚLÁVÁNÍ V OA/OA MARKETING

Vize: Široké povědomí a informovanost o otevřeném přístupu k vědeckým informacím u příjemců a poskytovatelů podpory VaVal, správců vědeckých informací a koncových uživatelů.

Specifikace: Rozšíření principu otevřeného přístupu nebude v českém prostředí uskutečnitelné, pokud jej nevezmou za svůj jak poskytovatelé a příjemci podpory VaVal, tak především koncoví uživatelé, tj. studenti, doktorandi, vědečtí pracovníci, akademická obec, orgány státní správy všech úrovní, soukromý sektor a široká veřejnost. Případná nedůvěra v nová pravidla bude nejlépe překonávána zvyšováním znalostí a kompetencí v oblasti OA. Z tohoto hlediska bude nutné např. modernizovat stávající středoškolské a vysokoškolské studijní programy, které budou přímo vzdělávat posluchače v oblasti OA, podporovat osvětové programy u poskytovatelů a příjemců podpory VaVal a správců vědeckých informací nebo vytvořit systém osvětově vzdělávacích aktivit v oblasti OA všemi formami propagace (online propagace, tištěná média, klasická podpora, např. školení, konference, workshopy, portál OA, E-learning, OA week...).

9.5 PRÁVNÍ UKOTVENÍ OA

Vize: Právní ukotvení podpory rozvoje otevřeného přístupu k vědeckým informacím v souladu s mezinárodními a evropskými doporučeními.

Specifikace: Současně s implementací legislativních změn navrhovaných Evropskou komisí na podporu OA bude nutné upravit ochranu vědeckých publikací a výzkumných dat proti ztrátám, poškození nebo zneužití tak, aby nebyla dotčena práva třetích stran. Srozumitelný, efektivní a proporcionální právní rámec podpory vědy a výzkumy by měl mj. reflektovat úsilí o to, aby jak na straně poskytovatelů a vydavatelů, tak i příjemců podpory VaVal byl zájem licencovat vědecké informace³⁶ v souladu s principy OA (zejména užitím licence CC-BY).

³⁶ Z právního hlediska pod termínem vědecké informace rozumíme především předměty chráněné autorským právem (zejména recenzované vědecké články jako autorská díla) a předměty chráněné právem pořizovatele databáze (zejména soubory výzkumných dat jako databáze); pro účely zjednodušení této kapitoly je ale nadále používán termín vědecké informace.

9.6 DLOUHODOBÉ UCHOVÁVÁNÍ VĚDECKÝCH INFORMACÍ

Vize: Propracovaný a flexibilní systém dlouhodobého uchovávání vědeckých informací jako nezbytný předpoklad toho, že jakákoli data nebudou ztracena nebo znehodnocena kvůli technologické zastaralosti nosičů nebo nedostatku strukturovaného sběru a uchovávání informací.

Specifikace: Finančně udržitelná strategie dlouhodobého uchovávání vědeckých informací musí v souladu s evropskými a mezinárodními doporučeními zajistit „čitelnost“ digitální publikací i v daleké budoucnosti a zároveň zavést mechanismy, infrastrukturu a softwarová řešení, které umožní dlouhodobé uchovávání výsledků výzkumu v digitální podobě, včetně zajištění budoucí vysledovatelnosti a opakovatelnosti pokusů. Tvorba vysoce výkonných úložišť bude i s ohledem na jejich kybernetickou bezpečnost zřejmě vyžadovat spolupráci veřejného a soukromého sektoru.

9.7 MNOHOSTRANNÁ SPOLUPRÁCE V OBLASTI OA

9.7.1 Vnitrostátní spolupráce v oblasti OA

Vize: Široká meziinstitucionální a mezioborová spolupráce v oblasti otevřeného přístupu k vědeckým informacím, která zaručí sdílení znalostí a nápadů k posilování růstu a konkurenceschopnosti ČR.

Specifikace: V rámci implementace národní strategie otevřeného přístupu k výsledkům vědy a výzkumu v ČR bude nutné maximálně sdílet zkušenosti a poznatky z tvorby institucionálních strategií, repozitářů, financování OA, vzdělávání a marketingu OA, právního rámce a dlouhodobého uchovávání vědeckých informací a podporovat komunikaci a výměnu zkušeností mezi styčnými osobami OA v jednotlivých institucích.

9.7.2 Mezinárodní spolupráce v oblasti OA

Vize: Spolupráce ČR při podpoře zásad OA a jejich provádění na mezinárodní úrovni.

Specifikace: V rámci EU bude vhodné jak čerpat zkušenosti od států s již propracovanějším systémem otevřeného přístupu k výsledkům vědy a výzkumu, tak spolupracovat s dalšími státy při tvorbě jejich vlastních strategií OA a sdílet poznatky získané při jejich implementaci v ČR. Souběžně s tím je nutné usilovat o šíření povědomí o silných stránkách českého výzkumu a jeho úloze v mezinárodní spolupráci v oblasti výzkumu a inovací.

10 LEGITIMNÍ OMEZENÍ OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Důvody pro nezpřístupňování výzkumných dat respektují zákonná omezení a kopírují důvody uvedené v programu Horizont 2020 – například ochrana osobních údajů, národní bezpečnosti, zajištění ochrany práv k duševnímu vlastnictví, ohrožení cílů projektů a jiné legitimní důvody.

Obecné důvody pro nezpřístupňování vědeckých informací:

- zveřejnění vědeckých informací by bylo v rozporu s platnými právními předpisy;
- zveřejnění vědeckých informací by bylo porušením ochrany obchodního tajemství nebo budoucí průmyslově právní ochrany;
- zveřejnění vědeckých informací by bylo porušením ochrany utajovaných skutečností;
- zveřejnění vědeckých informací by bylo porušením ochrany osobních údajů;
- zveřejnění vědeckých informací by bylo zásahem do práv třetích stran;
- ohrožení bezpečnosti státu/majetku/osob (ověřit, zda publikované vědecké informace nemohou ohrozit bezpečnost státu, majetku anebo osob).

11 IMPLEMENTACE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Zveřejněním Národní strategie otevřeného přístupu ČR k vědeckým informacím na léta 2017–2020 jsou stanoveny priority České republiky v oblasti OA. K úspěšnému dosažení těchto priorit a vizí bude připraven podrobný akční plán, ve kterém budou specifikovány konkrétní opatření, jejich časový i finanční rámec a odpovědnost jednotlivých subjektů za jejich realizaci. Plnění tohoto implementačního nástroje bude pravidelně vyhodnocováno.

POUŽITÉ ZDROJE:

Bartošek M., Dědičová P., Rygelová P., Marek J., Skůpa J. a kol. Otevřený přístup k vědeckým informacím. Vysoké učení technické v Brně. 2015.

Kostlánová N. Otázka duševního vlastnictví výsledků vědy a výzkumu v souvislosti s jejich financováním v ČR se zřetelem na zveřejňování výsledků v režimu Open Access. 2015.

Marek J., Dědičová P., Skůpa J. Open Access na VUT v Brně. Vysoké učení technické v Brně. 2014.

Národní politika výzkumu, vývoje a inovací na léta 2016–2020.

Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020. 2014.

Standardy publikace a katalogizace otevřených dat VS ČR. MV 2015.

Koncepce Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací na období 2016 až 2020.

Národní výzkumná a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky (Národní RIS3 strategie). 2016.

National Principles for Open Access Policy Statement Ireland. 2012.

Policy Guidelines for the development and promotion of Open Access. UNESCO 2012.

RCUK Policy on Open Access and Supporting Guidance, Research Council United Kingdom. 2013.

The intention of Open Science and Research initiative in Finland. 2014.

National strategy of Open Access to scientific publications and research data in Slovenia 2015–2020.

Denmark's National Strategy for Open Access. 2014.

Open Access Policy, Australian Government, Australian Research Council. 2015.

National guidelines for Open Access to Research results, Norwegian Ministry of Education and Research. 2016.

Amsterdam Call for Action on Open Science. 2016.

Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020. 2016.